

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Ачыгы

Устазны битеудуния күнүндө бу кыйын эм жууаплы усталыкны сайлаганланы ёсюп келген тёлюню юйретиуге салган кыйынларына хурмет этип, Нальчикде 33-чю школуна майданында эсгерте ачылганды. Анга аталган кжууанчыл жумушлагъа КъМР-ни Башчысы Казбек Коков, Парламентни таматасы Татьяна Егорова, Нальчикни администрациясыны башчысы Таймураз Ахохов, министрле, депутатла, устазла, жамаут да къатышхандыла.

Хар ким да

биринчи устазын танырыкыды

Эсгертемени автору Аслан Оразаевди. Ол ачык конкурсда хорлаганан айтырчады. Автор чыгармасында биринчи устазны сыфатын жыйышдырып, хар адамны да жашауанда аны магъанасын ачыклайды. Эсгертеме устаз сабийле бла ушакъ эте турган кезуе суратланылды.

Аны Казбек Коков бла педагогиканы ветераны, РСФСР-ни халкыны жарыкъландырууну отличниги, КъМР-ни билим берууну сыйлы къуллукчусу Нина Карашева ачандыла.

Казбек Коков, устазланы эмда жыйылганланы байрам эм эсгертемени ачылуу бла алгышлай, бу усталыкны сайлаганла ёсюп келген тёлюню юйретиуге ата-анала бла тенг кыйын салганларын, жашаууга жолну ачханларын белгилегенди.

– Устазны жамаутда магъанасы артыкъда уллуду. Сиз билим берген бла бирге адамны ич дуниясын, акъылын, ниетлерин къурайсыз, терели хазнаны мурдорун

саласыз. Шёндю заманда уа ол бютюдна магъаналыды. Бюгюнюнде уа сизни окъуучуларыгыз Ата журтубузну, аны келир жашауун къорулайдыла, – дегенди республиканы оноучусу.

Нальчикни арасында устазгъа эсгертеме ачылууу бу усталыкны сайлаганлагъа этилген хурметни белгиси болганын чертгенди. «Бу сыфатда хар бирибиз да биринчи устазыбызны танырыкыдыз. Дагъыда ол озган ёмюрню 20-30-чу жылларында, совет къырал аягыз юсюне бола башлаганда, юйорлери бла Къабарты-Малкъаргъа кёчюп, мында билим бириуню, экономиканы айнытууга юлюшлерин кёшхан устазлагъа баш ургъаныбызны белгисиди», – деп къошханды Казбек Валерьевич.

Устазланы күню бла алгышлай, федерал эм регион власть органла билим берууну айнытууга уллу магъана бергенлерин, мындан ары да тийишли мадарла къураллыкъларын чертгенди. «Быйыл а РФ-ни Президентини

башламчылыгы бла Россейде Устазны эм насийхатчыны жылы белгиленеди. Бу эсгертеме да аны чеклеринде ачылганы бютюдна магъаналыды», – дегенди республиканы оноучусу эмда жыйылганланы байрам бла энтла бир кере алгышлаганды.

Нина Карашева уа ичти нёгерлерин алгышлай, энтла кёп жылланы окъуучуларыны жетишимлери бла ёхтемленерлерин тежегенди.

– Сиз юйретген сабийле Къабарты-Малкъарны, битеу къыралны да атларын айтдырыла деп ышанама. Бу эсгертеме уа устазны ариулугун, ахшылыгын кёрюстеди. Конкурсну бардырып, устазны магъанасын быллай бийик даража бергенлеге ыразылыгымы айтыргъа сюеме. Биз сабийле ючюн жашайбыз. Багъалы устазла, сиз сыйлы, алашат усталыкны сайлагансыз. Ол къууанч, жетишимле келтирсин, – дегенди ол эмда бу кжууанчылы ишни къураганлагъа ыразылыгын айтханды.

Уллу Ата журт урушну, урунууну, Сауутланган кючлени ветеранларыны Нальчик шахар советини башчысы **Абдуллан Мустафа**, хар замандача, кёлю кётюрлюп сёлешгенди. Ол Устазны күню эм магъаналы, ахшы байрамладан бири болганын айтханды.

– Жер башында бу усталыкъдан сыйлы жокъду, мен аны не заманда да айтама. Уллу Ата журт урушда Хорламын устаз келтиргенди, ол окъуучуларына Ата журтубузгъа соймекликни, кишиликни дерслерин берип, фашизмни ууатыргъа кёллендиргенди, – дегенди ол эмда власть органлагъа ахыр жыллада шёндюю школла ишлетилгенлери, билим алыргъа битеу онгла къуралганлары ючюн ыспас этгенди.

Митинг эсгертемеге гюлле салыу бла бошалганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Х.М.Шогеновну Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла сауғалаууну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

«Маллагъа багъуу жаны бла Къабарты-Малкъар ара» къырал казна учрежденияны бёлюмюню – Ветеринарияны Бахсан районда арасыны «Хаймаша» ветеринария лечебничасыны ветеринар фельдшер **ШОГЕНОВ Хасан Махрайловичи** эл мюлкюню айнытууга уллу кыйын салганы эмда кёп жылланы

бет жарыкълы урунганы ючюн Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла сауғаларгъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы

К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2023 жылны 5 октябрь, №100-УГ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В.Коковну Эл мюлкде бла жарашдыруучу промышленностьда ишлегенлени күню бла АЛГЫШЛАУУ

Багъалы шуёхла! Сизни профессионал байрамгызы – Эл мюлкде бла жарашдыруучу промышленностьда ишлегенлени күню – бла жюрегимден къызу алгышлайма!

Агропромышленный комплекс – Къабарты-Малкъарны экономикасыны баш магъаналы бёлюмлеринден бириди. Сизни кыйыныгызны жамаут биледи, сизге уллу хурмет да этеди. Сиз жылдан-жылга бийик жетишимлеге жете барасыз, аш-азыкъ бла жалчытууда, адамларыбызны жашау болумларын игилендириуде юлюшюгюз айтып-айтмазча уллуду.

Ма бюгюнюнде да, тышандан санкцияла бла уллу къысулукъ этилген заманда, республиканы эл мюлкюнде бла жарашдыруучу промышленностунда урунганла ишлерин кючлендире, продукцияларын а кёбейте бародыла. Анга уа мирзеулук битимледен бай тирлик алыннганы, биз ашарыкъланы баш магъаналы тюрлюлери бла ич рынокну толусунлай жалчытханыбыз шагъатлыкъ этеди.

Бизни продукциябызгъа региондан тышында да сурам уллуду. Ол а аны тынгылыгы эмда тазалыгын кёрюстеди. Битеу ол жетишимле сиз арымай-талмай, билимизни, хунерлигизни да аямай урунганыгыз ючюн болдурулгандыла. Жигерлигиз, усталыгыгыз, ишигизге жууаплы кёзден къараганыгыз, тууган жеригизни суйегиниз ючюн да жюрек ыразылыгымы билдирге сюеме.

Тири атамларыгызы мындан ары да селейтмезге керекди. Биз а аграрчыла энтла да билеклик этгенлей турлукъбуз, бёлюмеге инвестицияла келир ючюн къолдан келгенни этерикбиз, эллилеге шёндюю заманга келишген ырахат амалла къуургъа кюреширикбиз.

Жюрегими терениннен сизге алгыш эте, ишигизден къууанырыгызыны, жангы жетишимлеге жетеригизни, кийик саулыкълу болуругузу суйегини билдире.

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал сауғалары бла белгилеуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Эл мюлкюню айнытууга кыйын салганы эмда кёп жылланы бет жарыкълы ишлегенлери ючюн сыйлы атла атаргъа:

«Къабарты-Малкъар Республиканы билим берууну сыйлы къуллукчусу»

ЯХТАНИГОВ Мухамед Александровиче – бийик билим берген «В.М.Коков атлы Къабарты-Малкъар къырал аграр университет» федерал къырал бюджет билим беруу учрежденияны окъутуу эмда билим берууну амаллары жаны бла управлениясыны таматасына,

«Къабарты-Малкъар Республиканы эл мюлкюню сыйлы ишчиси»

БАЕВ Арсен Хабировиче – «Маллагъа багъуу жаны бла Къабарты-Малкъар ара» къырал казна учрежденияны бёлюмюню – Нальчикде ветеринария араны Кенжеде ветеринар лечебничасыны таматасына

ХОЛАМХАНЛАНЫ Узейирни жашы Мухамматха – «Заря» эл мюлк предприятия» ООО-ну малчысына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы

К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2023 жылны 3 октябрь, №99-УГ

Тобешу

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Казбек Коков устала бла тубешуи, регионда билим беруу системда магъаналы соруулары созгенди. Жыйылыуу Нальчикде 33-чю номерли мектепни медиа арасында этгенди.

Республиканы таматасы бла ушактыга федерал, регион эмда муниципал даражада бардырылган педагогика эришуулени алчылары бла лауреатары къатышхандыла: **Аслан Кашежев, Рузана Чеченова, Руслан Долов, Жантудуловы Рустам, Мариана Шереметова, Беккиланы Мёлек, Локиланы Жаннета, Карина Кочесокова, Асият Кушева, Милана Луева, Карина Даурова, Ксения Сабешкина, Айшаланы Кязим, Марианна Шамурзаева, «КъМР-ни профиль педагогика-педагогика класслары»** проектин координатору **Галина Дудка**, жаш устаз **Милана Хамукова**, устаз династияны келечиси **Ирина Петрова**, Черек районда «Биринчилен кымылдуу» РДМ-ни муниципал координатору **Мокъаланы Айза**, Бахсан шахар округтуу Билим беруу департаментини общественанидан ЕГЭ ишлеме къараган предмет комиссияны таматасы **Лера Хаджиева**.

КъМР-ни жарыкъландыруу эм илму министри **Анзор Езаов**, КъМР-ни Парламентини депутаты **Нина Емузова**, 33-чю номерли мектепни директору **Казбек Блянихов** созюлген соруула жаны бла къышак халда халар бергенди. Эки сагыт бардырылган тири ушакны кезиуиуде билим беруу системаны эм магъаналы сорууларына эс бурулганды. КъМР-ни Жарыкъландыруу эм илму министрствосуни билдиргенине кёре, бионлюкде билим берууде ишленген саны 18 миңден артык адам болады, аладан 10,7 миңден артыгы устазладыла. Аладан юч жюзден артыгы сый-

Билим беруу магъаналы сорууларына къаралгъанды

лы атла эм Россей Федерацияны бла Къабарты-Малкъар Республиканы бийик къырал саугъалары бла белгиленгенди.

Республиканы оюучусу билим беруу бёлюм социал политиканы бек улуу эмда кыйын кескелеринден бири болганын белгилегенди, эмда мындагы соруула, ол санда управление жаны бла, аслам эс бёлююну, устала бла байламлыкка чыгарылган оюулары излегенлерин чертгенди.

Устала билдирген бир неча оюму эм сорууу Казбек Коков энчи къараууна алганды. Алай бла урокдан тышында класс сагытла, профориентация эм башка дерсле ючюн телеуле этилерча соруула кётюрюлгенди, дагыда КъМР-ни Башчысыны премиясын алгырга боллукуланы санына ана тилден бла адабиятдан Битеурросей эришууно регион урумунда алчыла бла призёрла болган устазланы къошууну юсюнден да айтхандыла. Республиканы Башчысы ол затлаага эс бурурга буюрганды. Юйюр со-

провожденияны арасын эмда психология-педагог класслары къурауу проекте да къаралгъанды.

Ол психологаны жетишмегенлерин азайтыркъды эмда школчуга кыйналган кезулеринде болушуркъду. Андан сора да, школ практикага къошак халда билим берууно программаларын асламырак кийриуге да эс бурулуккъду, миллиет проектлени хайырындан школлада тийишли инфраструктура барды.

Башчы жаш устазланы эришуулени бардырыуу, билим беруу проектеге грант болушуккъ этууно, аскер-патриотызда араланы къурауу, ол санда каникуланы кезулеринде соруу лагерлерни мутордорландыда, дурус кёргенди. Керти илмуладан – физикадан, химиядан, биологиядан – устазланы квалификацияларын ёсдюруге кереклиси да белгиленгенди, ол жумуш федерал вузла бла байламлыкка да тамамлангырга тийишлиди, дагыда ол предметтен студент практиканы жангыртырга

тийишлиси да айтылганды.

Ушакда педагоганы айлыкларын мында арысында да ёсдюруге кереклиси, жетген ауурлук, кадр политика, дерликле бла жалчытуу соруула да белгиленгенди. Бу ызлада иш тириди, хар борчну кезиулу заманында толтура бардырылуккъбыз, дегенди республиканы оюучусу.

Тубешуега къатышханла мектеплени тынгылы ремонт этиу программаны хайырындан окутууну качествоу арирек болганын айтхандыла. Казбек Коков 2026 жылны ахырына дери республиканы битеу школларын жангыртыр умутлу болганын чертгенди. Сабий садланы ремонтну бардырырча регион программа да хазырлана турады.

Ахырында Казбек Коков усталга магъаналы оюмлары ючюн ыразылыгын билдиргенди эмда аланы жашауда бардыры республиканы билим беруу системасына хайырлы болуугуна ийнанганын айтханды.

Кенеш

Сёлешууно ёзеге – Херсон

областны тийрелерин аягы юслерине салыуу къалай барды

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Регионланы айнытуу комиссияны президиумуно Россейни Правительствоосуни вице-премьери Марат Хуснуллинни башчылыгы бла бардырылган жыйылыууна къатышханды.

Жыйылыуу видеоконференция халда этгенди. Анга къатышханла жангы россияли тийрелени аягы юслерине салыуу жаны бла проектле жашауда къалай бардырылганын созгенди.

Россейни Президентини буйрукларыны чеклеринде Къабарты-Малкъар 2022 жылдан бери Херсон областны Скардовск эмда Голопристанский муниципал округларны шеф болушуккъ этеди. Анга кёре быйыл алада МФЦ-ланы мекамларын, школдан бирини медицина кабинетин эмда коммунал инфраструктураны объектлерин жангыртырга белгиленди. Битеу ишле белгиленген болжалгага кёре эмда Херсон областны муниципалитетлери бла байламлыкка тамамлангадыла, деп билдиргенди КъМР-ни Башчысы бла Правительствоосуни пресс-службасындан.

Сый беруу

«Россейни ариу регионларындан бириду, тири айныйды»

Орта кюн Адыгея Республикада ол къаралганды 32-жыллыгын къууанчы халда белгилегенди. Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коков Адыгеяны Башчысы Мурат Кумпиловну бла республиканы халкыны ол аламан байрам бла алгышлаганды, деп билдиргенди КъМР-ни Башчысы бла Правительствоосуни пресс-службасындан.

Ол къырал байрам Адыгеяны айныу жолун автономиясы къаралгандан башлап бизини конлерибизге дери толусунай тура этеди. Шёндюго Адыгея – Россейни ариу регионларындындан бириди, тири атламанла бла айныйды, уллу проектлени жашауда бардырады, анда жашагъанла бла къонакларына жылдан-жылга бютюн айтат, бютюн ырахтылы бола барды.

Айхад да, аны баш байлыгы адамлардыла. Ма ала кеслерини фахмулары, жигерликлери бла республиканы ехтемленирча жетишимлеге жетдигенди. Къонакбайлыклары, халаллыклары, таматалаага кибик, гитчелеге да хурмет эте билгенлери, юйюр хазналагы, эртегили адет-төрелерине, маданиятырында эмда тамаша табигы атларына сакъ болганылы бла атларын айтдырып келеди.

Адыгея Республиканы жашлары, Россейни башка регионларыны аскерчилери бла бирге, бизини кёп миллетли Ата журтувизну сейрлерин къоруулай, жигитча сермешедиле. Къарындаш Адыгея Республиканы халкыны жюреги ми теренден мамырлык, монгулык, ырахтылык тежейме. Айныуу жолунда къуруду жашнагъанлай турсун, жангы жетишимле болдурсуң! - деп айтлады Казбек Коковну алгышлау сезюнде.

Правительство

Республиканы Правительствоосуни Председатели Мусукланы Алий бардыр-ган кенешде сегиз проекте къаралганды. Алада къырал миюкно башка иеликте кёчюрююно, комиссияланы къауумларын тюрлендириуно, арада байламлыкка къурауу юслеринден айтыла эди. Созюуге министрстволаны, ведомстволаны эмда муниципалитетлени башчылары къатышхандыла.

Жер эмда ырыксы бла байламлы халланы министри **Аслан Тохов** билдиргенича, Къабарты-Малкъарны къырал иелигинден федерал араага административ мекамны хаксын да алмай кёчюруге ону этилгенди. Сёз ФСИН-ни Киров атлы санаторийини Нальчикде Санаторный орамда жер участканы эмда анда орналган мекамны юсюнден барды.

Энтта да бир бегим бла, жоллагъа къараган «Кавказ» управленияны тилегин дурус кёрюп, 1460 квадрат метри тухтан жер юлюшюно республикадан къыралны иелигине кёчюргенди. Аслан Долатиевич билдиргенича, ол федерал трассаны Чегемни жанындан Шалушкага бурулган жеринде бир кесогиди.

Республиканы толтуруучу власть органылары да къатышып, жылыу, исси эмда сууук суула бла жалчытуу, сора дагыда канализация жумушланы тамамлауу бла юрешгенле бла муниципалитетле концессия келишимлени

Къыйматлы келишимлени дурус кёргенди

къалай этерге тийишли болганылары юсюнден къурулуш эмда жашау журт-коммунал миюк министр **Алим Бербеков** айтханды. Республиканы бюджетинден нелай бир ахча бла болушуккъ этилирге болуугу, муниципалитетле алай келишимни проектин кёрюргенлеринден сора тохташдырылганды.

КъМР-ни Правительствоосу 2014 жылда 12 декабрден 767-рп эмда 2015 жылда 25 декабрден 837-рп номерли буйруклары ючюлерин тас этгенди, аны юсюнден транспорт эмда жол миюк министр **Аслан Дышеков** билдиргенди. Ол буйруклада республикада транспорт-кёчюу тийреле къурауга кёз-къулак болган ведомстволары комиссионны ишени юсюнден айтылады.

Правительствоу эмда СКБ «Контур» акционер обществоуно арасында къураалык келишимни проектин КъМР-ни цифралы айныу министрини къулуугу толтурган **Бёзоланы Аскер** тура этгенди. Бу организация бизди

къыралда ишлери эм магъаналы болган биригулени тизмесине киреди, анда документлени жарашдыруу, ишни тийишдируу, ЖКХ, бухгалтерия эм башка жанлары бла программа чыгарадыла. Келишимни хайырындан программаланы учуурак багъасы бла сатып алгырга эмда байламлыклары кенгертирге амал болуукду.

Энтта да бир келишимни проектени юсюнден жаш телюно ишлери жаны бла министр **Азамат Люев** къыска айтханды. Ол КъМР-ни Правительствоосуно эмда «Россейни элдеде жаш телюсюно союзу» Битеурросей жамауат организация бла этиликди. Аны хайырындан элдеде жашаган жаш адамлары социал, чыгармачылык, билим беруу эмда предпринимательство жаны бла башламчылыкларына бу организацианы программаларына къатышып себеплик этерге болуукду.

Акылбалык болмагъанланы ишлери эмда аланы эркиниклерин къоруула жаны бла правительстволу комиссияны къауумуна тюрлениуле кийирге ону этилени жарыкъландырыу эмда илму министр **Анзор Езаов** тура этгенди. Уруну эмда социал къоруула министр **Асанланы Алим** а уллайганыны эмда сакъатланы жумушларына къарау жаны бла системаны къурауга жууалпы ведомстволары къауум болуугу билдиргенди.

УЛШАЛЛАНЫ Мурат.

Эсертиу

Эл миюк ярмаркага жош келигиз!

Бу ыйх кюн кеслерини профосонал байрамларын эл миюкде эмда аз-ашыкла жарашдыруучу промышленностьда урунганла белгилейди. Аны себелли Нальчикде Абхазия майданда улуу ярмарка-кёрмюч ётеркиди. Ары келгенлеге Къабарты-Малкъарны агропромышленносте бёлююно жетишимлерин кёрюпюкюле.

Эл миюк министрстводан билдиргенлерине

кёре, кёрмючге отуздан артык предприятия къатышырга умутлуда. Ала кёрюпюкю ашланы эмда башка затланы тюрлюлери эм саны уллуда эмда бек байды: татлы ашарыкыла, этден эмда сютден жарашдырылган продукцияла, консервала, кёгелте эмда жемишле, наныхыла да. Андан сора да, къырк чаклы бир терек бахаччылык миюк олмаланы къадар сортларын кёрюпюкюле. Аладан тюрлю-тюрлю затла

да ишлере, сейрсиндирге да дейди. Гитче къонакларына уа кёрмючде гинжике бла туберикдике, алаага эмда башалаага деп суратха тюрчерча энци тиречик да къурадыкыла.

Кёрмюч-ярмарка ишленген кезиуде байрам концерт бардырылганды.

Алай бла барыгъыны да бу ыйх кюн (8 октябрьде) эрттенликде сагыт онда Абхазия майданда сакълайбыз.

Ата-бабаларыбызча, жер бла, мал бла байламлыкьда

ХОЧУЛАНЫ Капашны жашы Тамук, Къабарты-Малкъарны эл мюлкюню сыйлы ишчиси, къутасла (якла) ёсдюрген фермерди. Ол 1958 жылда Бызынгьда туугьанды. Анда школу бошاپ, 1979 жылда аскер къуллугун толтуруп кьайтып, уруну жолун «Коммунизмге жол» колхозда малчылыкьда башлагьанды.

Колхозну председатели, Къабарты-Малкъарны сыйлы зоотехниги Чочайланы Салих, ала мында юйлеширге боллукьмудула деп, кеп тинтиле бардыра, 1983 жылда республикага келтирилген биринчи къутасладан, ала уа жюз болгьандыла, ючюсюн алгьанды колхозга. Керти да, ала тау жерлеге терк юйренгендери ачыкълангьанды.

Алага уа жер жарашанын аныгьлагьандан сора дагыда келтиргендиле аланы, жаяр умутда. Ма ол ал кюнден бери Тамук къутасла бла юрешеди. Аланы къылыкьларын, излемлерин билеп, келтирген хайырларын да сөбелге алып, ишлейди. Ара мюлке чачылгьандан сора да, бардыргьан ишин кьыймай, «Аттоев атлы кьумалы завод» унитар биригиуню бир бёлюню этип, Тамук «ООО Горно-Альпийский» атлы ферма къурап, анда къутасла ёсдюреди. Анга Хочу улуну юч жашы да бирча болушадьла. Таматасы Эльдар ветеринар болуп, ол бизде төрели болмагьан малланы саулыкьларына къарайды.

Россейни Правительствосту Тамукга, эл мюлкде жетишиллерин белгилеп, Ыразылыкь къагыт ийгенди. Кьыралны Эл-мюлк министрствосу да аны

Не тюрлю шахар да, не уллу болса да, элден башланады дегендиле акьылманла. Жашауну тутуругу элди, анда жюрюген берекет. Ол монглукьну уа халкъыбызга ол ёмюрден бери кьыйын салып келген малчылыкь бла жерчиликь бередила. Бу бёлюмде бизни кеп адамларыбыз жигер урунуулары бла атларын айтдыргьандыла. Аланы санап чыкъгьан кьыйынды. Бююн жалаңда бир къауумуну атларын сагыныргьа сюебиз.

Сыйлы грамота бла сауалагьанды. Республика уа анга даражалы ат атагьанды.

КСАНАЛАНЫ Римма, Таукенланы Малкъарбийни кызы Къабарты-Малкъарны эл мюлкюню сыйлы ишчиси.

Ол 1951 жылда Кьыргызстанны Ош областыны Наукат районуну Наукат элинде туугьанды. Школну уа Ата журтунда Къашхатауда бошагьанды.

Ызы бла Римма Москвада аш-азыкъ промышленносту технология институтунда окугьанды. Аны 1974 жылда бошагьандан сора аны диплом иши, уллу эл мюлк проектка, магьаналы, даражалы ишге саналгьанды.

Урунуу жолун а Римма Нальчикде эсиртмеген лабораторияны таматасы болуп башлагьанды. Арда ол биригиуню сыра эмда эсиртмеучю ичгиле чыгьаргьан комбинат этгендиле. Ызы бла АО «Минеральная вода Кабардино-Балкарии» атлы биригиуню да болгьанды анда. Римма ол наразан чыгьаргьан биригиуню цехни таматасы болуп ишлегенди.

Таулу кызыны ишин алай тынгылы этгенин кьюрюп, республиканы Эл мюлк министрствосунда ишлеген таматала Римманы 2001 жылда кеслерине аш-азыкъ эм жарашдырычу промышленносту бёлюнюне таматга салгьандыла. 2008 жылда уа Римма Аш-азыкъ эм

жарашдырычу промышленносту департаментине болжаллы тамата этгендиле. Ол жууалпы къуллукьда да Римма беш жыл ишлегенди.

2013 жылдан бери Ксаналаны Римма Нальчикде халыуа чыгьаргьан заводда менеджер болуп турады.

Ол 2008 жылдан бери Нальчикни эм Прохладный шахарны ётмек заводларыны, Макаронпрому Директорла Советини члениди. Бир къауум жылны ол Советни директору болуп да тургьанды.

Ксаналаны Римма Къабарты-Малкъарны Правительство, Россейни, бизни республиканы да эл мюлк министрстволарыны сыйлы грамоталарына бла эл мюлк ведомстволарыны ыразылыкь къагытларына тийишли болгьанды. Бююн да ол урунуу жолунда махтаулу ишлеп турады.

Эл мюлкню айнытугьа кьыйынлары киргендиги юслеринден айта келсенг,

КЮЧМЕЗЛАНЫ Азаматны жашы Борисни аты ал сатырда турады. Ол бек жаш мюлк таматаладан бири болгьанды – жыйырма алты жылында Герпегеж элни «Шуёхлукь» («Дружба») колхозунда председатели къуллугун ышангьандыла анга.

Борис 1943 жылда Герпегежде туугьанды. Ол тёлнюн сабийлерича, Ата журтундан кенге, Къазакстанны Каскелен районунда Жанатурмуш элде,

ёсгенди. Анда төрткласслыкь школ болуп, аны тауусхандан сора кьоншу элге – Ушинский атлы совхозну школуна – жюрюгенди. Эллене арасы онеки километр болгьанын эсге алсакь, ол шарт Борисни ата-анасы жашларын окуулу, билимли этерге къалай сюйгенлерине шагьатлыкь этерикди.

Школну Борис, малкъар халкъ сюрюнген артка кьайтхандан сора, Бабугентде бошагьанды, туугьан элинде тамата классла болмагьанлай. Ызы бла 1963 жылда Къабарты-Малкъар къырал университетни эл мюлк факультетини агрономия бёлюнюне кирип, анда окугьанды.

Тау элдеде устазла жетишмей, университетни айрымалы бошагьан Борисни Бызынгьда химиядан бла биологиядан дерсле берирге чакьыргьандыла. Жыл озул, Борис Герпегежде агроном болуп келгенди. Бир кесекден аны эл мюлкде оноучу кадрланы ёсдюрген жыллыкь курслага жибергендиле. Ол заманда алай аламет төре болгьанды. Адамнын эсин, усталыкъ, саясат билимин ёсдюрууге да уллу кьыйын салынгьанды кьыралны жанындан. Андан кьайтхана, Кючмез улун колхозну председатели этгендиле. Ол бек уллу ышануулукь эди жайгьан агрономну жашауунда. Айхай да, кьыйын да, жууалпы да эди иши: мюлкню саулугьан ийнекли фермалары, ууакь аякълы, уллу маллары бла кьошлары жайлыкьлада, кьышлыкьлада, эл төгеренде, Прохладна районда да мирзеу сабанлары болгьандыла.

Айыпсыз ишлеген жаш председателини юч-төрт жылдан Совет (Черек) районун Урлукь инспекциясыны кьырал управленийсына тамата этгендиле. Солурга кетгинчи Борис анда ишлеп тургьанды.

Кючмезланы Азаматны жашы Борис кеп тюрлю махтаулага тийишли болгьанды: ыразылыкь эм ыспас къагытланы анга РСФСР-ни, Къабарты-Малкъар республиканы эл мюлк министрстволары, башха кьырал органла да бергендиле. «Бек жаш мюлк тамата» деген даражалы белгини уа ол РСФСР-ни эл мюлк министрстводан алгьанды. Ол жаш тамата болуп, РСФСР-де 2-чи жерге чыкъгьанды.

Бююн Кючмезланы Борис Герпегежде жашап турады. Узакь ёмюрлю болсун!

МАЛКЪАРЛАНЫ Махмутну жашы Магомет Къабарты-Малкъарда, андан тышында да эл мюлкде ишлегендиги араларында кенг белгиледи. Ол уллу ыспаска тийишли адамды.

Ол 1948 жылда Кьыргызстанны Фрунзе областында Кант районну Ново-Покровка элинде туугьанды. Эс жыйгьан сабийлиги уа Лашкутада озгьанды. Анда школну тауусхандан сора Магомет Къабарты-Малкъар къырал университетни эл мюлк факультетини ветеринария бёлюнюне кирип, анда окугьанды.

Аны бошагьанлай, Малкъар улун аскер борчун толтуругьа чакьыргьандыла. Алай бла ол урунуу жолун андан кьайтхандан сора 1973 жылда Прохладна районну Дальний элинде ветеринар болуп башлагьанды. Эки жылдан Магометни Ставрополь крайда

Ростовановский мирзеу совхозга чакьыргьандыла, тамата ветеринар врачны къуллугун берип. Кеп да бармай, тири, ишин билген уста жашны совхозну председателини орунбасары этгендиле.

Ол республикага 1981 жылда кьайтханды. Мында аны олсагьат Тырынауда ветеринар станцияга тамата этгендиле. Ол къуллукьда беш жыл ишлегенден сора республиканы таматалары Магометни «Хабаз» овссовхозга директор этип салгьандыла. Ол анда сегиз жыл ишлегенди. Ол заманы ичинде Хабаз эл, аны совхозну мюлкю иги да айныгьандыла. Кьумалы кьойланы жайу Магометни тирилиги бла башлангьанды анда.

Алай къурау хунерлери болганланы бир мюлкден башхасына атыу төрели иш эди ол жыллада. Алай бла Малкъар улун 1990 жылда «Эльбурский» совхозга директор этгендиле. Эки жылдан, кьырал да, ара мюлке да чачылгьандан сора, ол андан кетип, кеси мюлк къурап, аны бла юрешгенди.

2006 жылда жанхотиячыла Магометни эл администрацияны таматасына кеси ыразылыкьлары бла айыргьандыла. Магомет ол жууалпы къуллукьда онеки жыл айыпсыз ишлегенди. Бююн ол солуудады.

Кьырал Малкъарланы Магометни ишин иги кесек махтау къагытыла бла белгилегенди. Ол санда КЪМР-ни Президентини, Парламентини, СССР-ни, РСФСР-ни, КЪМР-ни да агропромларыны сыйлы грамоталарына тийишли болгьанды ол. Аны эллилери, жанхотиячыла юч кере жер-жерли депутатха айыргьандыла.

Магомет жарыкъ адамды. Кеси да Кьуйлианы Къайсынны эгечи Мариамны жашыды. Жамауат ишлеге тири къатышды. Эслиги, иш кёллююгю бла барыбызга да юлголей къалады.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат

Жамауат папата

Салгьан кьыйынларына — бийик багьа

Къабарты-Малкъарны Жамауат палатасында ишлеринде жетишилле болдургьан, ёсе келген тёлюлеге билим беридуе, аланы ариу халде ёсдюрууге уллу кьыйын салгьан устазланы алгышлагьандыла. Кьууанчлы жыйылуугьа республиканы битеу районларындан бла шахарларындан билим беруу учрежденияланы башчылары, устазла, юйретиучоле келгендиле.

2023 жыл РСсейде устазны бла юйретиучюню жылыды, сабийни ич дунясын къурау, аны дуняга кез къарамын тохтадырыу – бу иш толусунлай да мектепде тамамланьлады. Аны магьаналылыгьын чертип,

палатаны башчысы Хазратали Бердов насийхатчыла эм кьыйын 90-чы жыллада, битеу педагогика система бузула башлагьанда, тутхан ишлерине кертичилей къалгьанлары, жаш тёлнюн аллында жууалпылыкьларын анылап, артка турмагьанлары ючюн ыспас этгенди.

Жыйылгьанлагьа ыразылыкь сөзлериң Россейни Жамауат палатасыны члени, Россейни бла Къабарты-Малкъарны илмусуну сыйлы къуллукьчусу **Барасбу Карамурзов**, палатаны билим беруу, илму, жаш тёлнюн ишлери эм добровольчествону айнытуу жаны бла комиссиясны башчысы **Байчекчуланы Нина**, черкеслени халкъла аралы ассо-

циацияларыны башчысы **Хаути Сохроков**, ветеранланы «Аскер кьарындашлыкь» жамауат организацияларыны башчысы **Владимир Абанок**ов алгышлагьандыла. Ала, устазла жер башында эм огурлу, керекли да ишни тамамлагьанларын, эм уллу байлыкьны - билимни - тёлүдөн тёлүге ёдюрюгендерин белгилеп, Ата журтка, миллетлерине къуллукь этгендери ючюн ыразылыкьларын билдиргендиле.

Жамауат палатаны Сыйлы грамоталарына бла Ыразылыкь къагытларына кьыркундан аслам устаз бла юйретиучю тийишли болгьандыла. Аланы араларында **Гажонланы Джамиля Аслановна**, **Ардашева**

Зарема Руслановна, **Волкова Елена Анатольевна**, **Курданованы Ирина Исмаиловна**, **Османланы Марита Борисовна**, **Уяналаны Фатимат Умаровна**, **Созайланы Лейля Алиевна**, **Кривенко Татьяна Георгиевна**, **Кашежев Аслан Зарифович** эм

башхала бардыла. **Ирина Лиеваны** башчылыгында «Рирада» жырчы студияны солистери уа жыйылгьанланы ариу жырлары бла кьууандырдыла, деп билдиреди Жамауат палатаны пресс-службасында.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфиа.

9 октябрьде Кавказ ючюн сермеш хорлам бла бошлганды

Совет аскерле Кавказы эркин-лиги ючюн гитлерчи фашистлеге кѡжау урушну 450 кюнню бардыргандыла. Кавказ таулары тийресинде душманны уллу кючю чачдырылганды, гитлерчи командованияны нефть бла бай жерлени зорларга деген буйрукъ толтурулмай кѡалганды.

Ол кѡанлы, жигитикледен толу жылла ъмюрлени теренине кетип барадыла, аланы кѡрген адамла уа, жарсыуга, аздан-аздыла. Аны себепли келир тѡлолеге Ата журтубузну тарыхыны, аны эркинлигин жигит кѡоруулаучуларыны. Уллу Хорламны багъасыны юслеринден тюз халарны сакълау барыбызны да сыйлы борчубузду.

Эм кѡпге

созулгъан операция

Кавказ ючюн сермеш Уллу Ата журт урушну тарыхында эм узун операцияладан бири болганды – 1942 жылда 25 июльда башланып, 1943 жылда 9 октябрьге дери созулганды. Ол Уллу Ата журт урушну барыууна, аны ахыр эсеплерине да себеплик этгенди деп, шарт айтырга боллукъду. Тууган журтубузну эркинлигин кѡоруулауга кыралны битеу миллетлерини келечилери кѡатышандыла: эр кишиле кѡлларын да сауутлары бла, тиширйула, сабийле уа окопла кѡазып, кѡоруулау ызла кѡрап, предпрятялада ишлеп, фронтну керекле бла жалчытып.

Кавказга душман командованияны муратлары уллу болганды. 1942 жылда жайда Гитлер Кавказы нефти болмаса, аны аскерлери андан ары урушну жетишилми бардыралмазлыкларын айтады. Алай Кавказ Совет Союзга да магъаналды. Мында нефтьни 90 проценти чыгарылганы бла бирге, Къара тенгиз флот да орналганды. Андан сора да, союз кыралланы болушлукларын программаларыны чеклеринде сауутла, техника, аш-суу да СССР-ни бла Иранны чеги бла ъдюрюлгенди.

Кавказ ючюн сермешни аллында фронтда болум кыйын болганын жазадыла тарыхчыла. 1942 жылда совет аскер башчыла бир ненча жангылыч этгендиле. Уруш башланган кезиуде Москваны, Елецни, Ростовну кѡоруулауда жетишилмеге асыры бек басынып, немисли аскерле кышда кѡазаут бардырырга хазыр тѡюлдоле деп, аланы кючлерине терс багъа берилгенди.

Алай бла 1942 жылны аллында гитлерчилеге кѡжау бир ненча операция бардырылады – Ржевск-Вяземск, Смоленск, Харьков жанларында сермешледе хорламла болган эселе да, аланы кезиунде кѡп адам кѡырылганды, техника, сауутла жокъ этилгендиле. Украина, Белоруссия, Прибалтика, Кыргыз, Донбасс

450 кюнню бла кечени кѡаты кѡазауатга

душманны кѡлуна тошедиле, Ленинград кѡрушоуга алынады. Алай бла СССР-ни экономика онглары да кѡят боладыла.

Эки

деменгили кюч

Гитлерчилеге кѡжау юч совет фронт сермешде: Юг, Шимал-Кавказ эм Закавказье. Биринчисине беш армия киргенди, аны аскерчилери Донну кѡоруулагандыла. Фронтну башчысына генерал Малиновский салынады.

Шимал-Кавказ фронт бир аскерден бла эки корпусдан кѡуралганды. Совет Союзну маршалы Буденныйни башчылыгында аскерлеге Къара эм Азов тенгизлени жагъаларын сакларга борчла салынадыла. Къара тенгизни, анда орналган аскер-тенгиз фронтну алгынгы базаларын а Закавказье фронт кѡоруулаганды.

Фашистлени «Юг» аскерлери эки кѡуумга юлешинеди – «А» эм «Б». Биринчисине юч армия киредиле, ол санда танк аскер. Алагъа Дондан ътюп, Къобанны, Шимал Кавказы, Азов эм Къара тенгизлени кюнчыгыш жанларын кѡлгъа этерге борчла санынадыла.

Аланы толтургандан сора уа аскерле Кавказ таулары кюбатыш эм кюнчыгыш жанларындан кирип, Закавказье, андан ары уа Тюркге жетерге, бу кыралны да Совет Союзга кѡжау уруша кѡатышдырырга керек эдиле. Аскерни башчысына биринчи фельдмаршал Лист, алай Гитлер аны арта чакътырып, аны орунуна генерал-полковник Клейстни салады.

«Б» кѡуум Сталинград жанына ашырылады.

1942 жылда 25 июльда вермахтны аскерлери Донга жетедиле. Гитлерчилени «А» кѡууму советлени Юг фронтундан кючлю болганлары ачыкъланады. Ол санда аскерчилени саны 1,5 кереге, сауутлары – 2,1 кереге, танклары – 9,3 кереге, самолѡтары уа – 7,7 кереге. Аны бла бирге уа бизни аскерчилеге 320 киломерт жерни кѡорууларга тошгенди, алайда кючлю ызла кѡурарга онг болмаганы баямды. Аны хатасындан эки кюнню ичинде гитлерчиле Дондан ътюп, север аскерлени кѡоруулау ызырлан чачадыла. Андан ары ала Батайскга жетип, Юг фронт кѡрушоуга тошериги, неда фронт экиге ѡблюнорюгоне кѡоркѡу чыгъады.

Алай бла 28 июльда Юг фронт чачылып, кѡалган аскерлери Шимал-Кавказ фронтга кѡшуладыла.

Душманны онглар ючюн

Совет аскерлеге гитлерчилеге кѡжау мадарланы жалаанда Туапсени тийресинде тамамлап башларга онг чыгъады. Гитлерчилени «А» кѡууму ючге ѡблюнуп, бирден алгъа сермеш башлайдыла. Аланы биринчилери Къара тенгизде – Анапа-Поти-Батумиге, экинчилери – Сухуми-Кутаиси, ючюнчюсу уа Пятигорск-Прохладный-Орджоникидзе жанларын кѡлгъа этерге, андан ары Грозныйге, Махачкъалага, Бакуга жетерге керек эдиле.

Бу болумда совет аскер башчыла фронтну кючлеу, кѡоруулау ызын кѡурау жаны бла мадарла толтуруладыла. 1942 жылда 23 августда гитлерчиле Моздокга атланадыла. Эки кюн баргъан кѡанлы сермешледен сора шахарны душманга кѡюрга тошеди. Терекден ътюп, гитлерчиле Грозныйни нефтине жуукълашырга умут этедиле. Алай Малгобекден ары совет аскерле душманны кѡймайдыла.

Грозныйге чыгъарга кюрешгени бла бирге гитлерчиле Кавказ тауладан ътерге умут этеди. 49-чу тау-марачу корпусну аскерчилерине Элбруска немисли байракны орнатырга окуна кюлдан келгенди. Алай 1943 жылда февральда штандарт кетерилип, аны орунуна совет байракъ салынады.

1942 жылны сентябрине Кавказда кѡоруулау мадарланы хайырындан хал тюзеледи.

Азатланыу

Кавказы жалынчакъсызлыгы ючюн кѡп аскерчиле жанларын бергендиле. Болсада «Эдельвейс» операцияны чачарга, душманга нефтьге жуукъ окуна келирге онг бермеге кюлдан келгенди. Аны бла бирге уа Тюрк уруша кюшулмай кѡалганы да жетишилмеден бири болганды.

1943 жылда январда – Юг эм Закавказье фронтла аскерчиле, техника бла да кючленедиле. Энди совет аскерлени сауутлары, танклары, самолѡтары душманныкъларында 1,5-2 кереге кѡп боладыла.

1943 жылда январда – Пятигорск, Кисловодск, Минеральные Воды, Ставрополь, 14 февральда уа кѡанлы сермешледен сора Ростов эркин этиледиле. Ызы бла Краснодар жанында кѡалган вермахт аскерле чачдырылып, шахар кѡорууланады. 17-24 апрельде Къобан ючюн бардырылган хауа кѡазауатда совет авиация кючлю болганын кѡргюзедиле.

Болсада баш магъаналы сермешле Тамань жарым айрыкма ючюн бардыла. Саны 400 мингге жуукъ гитлерчи аскерлеге, не мадар да этип, арта турмагъа борч салынады. Новороссийск-Тамань операция урушну тарыхында бек зуналдан биринди дерге боллукъду – ол 1943 жылда февральда октябрьге дери барганды.

Тамань жарым айрыкма 1943 жылда 9 октябрьде гитлерчиледен тазаланады. Алай бла Кавказ ючюн сермеш совет аскерлени хорламы бла бошалады. Бу кѡанлы сермешде бизни кѡп жерлештерибиз да батырлыкларын кѡргюзгендиле.

1944 жылда сермешни магъаналылыгы тергелип, «Кавказы кѡоруулаганы ючюн» майдал тохташдырылады. Аны ал бетинде Элбрусну сураты ишленипди.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазыраганды.

ъТЮРЛЮК

Фронтга кесини ыразылыгы бла ишексиз атланган эди

Огъары Малкъардан **Атабийланы Алийни жашы Исмайл** кесини заманына бек билимли адам болганды. Ол Мухолда орта школну бошагандан сора Нальчикде Къабарты-Малкъар пединститутну тарых факультетин таусканды. Жыл санына кѡарамай, эсли жаш адамны КПСС-ни Черек райкомуну биринчи секретарыны болушлукъчусуна тийишли кѡргендиле, ол комсомолну райкомунда ишлеп турганды.

Уллу Ата журт уруш башланганда, Исмайл Алиевич ВЛКСМ-ни райкомуну биринчи секретарыны кюллугъунда урунганды. Алай кѡазауатны юсюнден белгили болганлай, ахырда ишекли болмай, фронтга кесини ыразылыгы бла атланады. Партия ишге факхмулу жашха тылда кѡ-

лыргъа бронь да берилген эди, алай ол тенглерин уруша ашырып, кеси юйде кѡалырга ахырда соймегенди.

Ол Черек району аскер комиссариатына тилек жазып, уруша кетгенди. Ата журтубузга кыйын заманда малкъар халкъны кѡп уланлары ма быллай сайлау этгендиле. Кеси ыразылыклары бла душманга кѡжау уруша атланганла жан кѡоркѡу этмегендиле, тууган журтубузну жалынчакъсызлыгын кѡоруулауу сайлагандыла.

Аладан кѡлпери урушну биринчи кюнлеринде окуна жоулгандыла. Сексен жылга жуукъ заман озгандан сора да къадарлары белгили болмагъанла, жуукълары, ахулары бюгюн да бир халарын билирми эдик деп ышанып

сакълагъанла ненчадыла?

Исмайланы анасы Зарият, дуниясын алышынчы иги кѡуум этип, жангыз жашын кѡмригюгоне ийнанганды. Эгерлери кѡрындашларыны аты бла кѡаргана, аны сау болганына ишекли ахырда болмагандыла, алларына къарай, энтта тюбериклерине ышангандыла.

Алай РФ-ни Кѡоруулау министровосуну архиви кѡп жашырынлыкъланы ачык этеди. Анда басаланган документле тийишлиликде, аскерчи Атабийланы Исмайл 1942 жылда августда кѡйтартылмазлыкъ кѡранчланы тизмесине кийирилгенди. Ол белгисиз тас болганды.

Исмайл Армавирде офицер курсланы бошаганды, 18-чи армияны тизгинлеринде Кав-

каз ючюн сермешлеге кѡатышанды. Ол Армавири, Невинномыск, Моздок, Георгиевск шахарланы немислиледен кѡоруулар ючюн, жанын-кѡанын аямаганды.

Белгилисича, гитлерчи командование аскерлерине Кавказы бла Закавказье кѡоруулау, нефтьни кѡлгъа алырга, эл мюлкю бай болган Донну бла Къобанны зорларга, кыралны бла Кавказы байлаган битеу коммуникациялары чачдырырга, алай бла урушну кысыха заманын ичинде хорлам бла бошагъа борчла салгандыла.

Бу муратлага жетишир ючюн а, душман Кавказга уллу кюч салганды – аскерчи ючюн а, душман Кавказга уллу кюч салганды – аскерчи уллу кюч салганды. 1942 жылда августда немислие Ставропольну, Майкопну, Краснодар-

ны кѡлгъа этедиле. Августну ахырында вермахтны аскерлери Моздокну зорлайдыла, ала Грозныйни нефть байлыгына жетериклерине кѡоркѡу болады.

Болсада душман умутуна жеталмаганды. Нефть бла бай Кавказ душмандан тазаланады. Алай бу эркинликни багъасы уллу болганды – Кавказы кѡоруулау сермешледе 190 минг аскерчи жигитлеча ѡлгендиле. Ма бу кѡанлы сермешледен биринде жоулган болур бизни жигитибиз да.

Жашауун энди башлаган 23-жыллыкъ жаш ѡсоп келген тѡлоуны насылып, кѡууанчы жашаулары ючюн бергенди жанын. Болсада аны аты жуукъларыны, бир ѡплиерини эслеринде кѡалып, ѡмюрлюк болганды.

Кёрмюч

Эсеплени чыгырып, жууукъ кезиуге жумушланы белгилегендиле

«Къарачай-малкъар халкъны маданият эм жарыкъландыруу жаны бла совети» жамауат организация къурап бардырылган «Нартланы хазнасы» деген сурат кёрмючню жабылуу Къарачай шахарда ёткенди. Жайда Нарсана шахарда кёргоз-толгенден сора, ол Къарачай-Черкес Республиканы къырал университетине кёчген эди. Сау айны аны бла бу шахарда эм кюншу элдеде жашагъанла шагъырей болгъандыла.

Эсигизге салайыкъ, бери жетгинч ол Черкескеде, Нальчикде, Къашхатауда эм Нарсана шахарда айла бла кёргозтолюп, уллуну-

гитчени да сейрлерин кьозгъагъанды. Бу шартны регионланы музейлерини специалистери энчи чертип айта эдиле. Юлгюге КъЧГУ-

ну Маданият эм искусство институтуну директоруну къуллугъун толтурган Наталья Кириченкою сёзлерин келтиричады. Ол бу кёрмюч аланы студентерине аламам саугъа болгъанын чертгенди.

– Ала, преподавательлерибиз бла бирге, 2022 жылда Нарсана шахарда Совет къурап бардырылган семинарда болуп, къарачай-малкъар халкъны нарт тауруларыны жигитлерини сыфатлары къаллайла болгъанларына тоюноуп, ызы бла иги кесек сурат ишлегендиле. Дагъыда кёрмючге сабий садладан башлап, абадан телюню келечилери да келе эдиле. Черкесден келгенле окуна болгъандыла, – деп билдиргенди ол.

Ызы бла уа университетни фойесинде кёрмючню къууанчлы жабылуу болгъанды. Анга КъЧГУ-ну ректору Ёзденланы Таусолтан, Къарачай-малкъар халкъны маданият эм жарыкъландыруу жаны бла советни таматасы Жабелланы Лидия, Элбрус районну маданият управленийсыны башчысы Толгъурланы Жаннет, профессор Бёзюланы Руслан, КъЧР-ни Суратчыларыны союзуну таматасы Аталаны Халис, суратчыларыбызны бла къолдан усталарыбызны къаууму да къатышхандыла.

– Бу кёрмюч миллет хазнабызны багъанасыды деп, таукел айталыкъма. Кёп замандан бери халкъыбызда быллай иш бардырылмагъанды. Ма бу ишни магъанасы хар малкъарлыгъа бла къарачайлыгъа да бек уллуду. Адабиятыбызны бла маданиятыбызны бийик даражагъа чыгъарады, – деп чертгенди къонакъбай Таусолтан Аубекирович.

Ызы бла сёз Жабелланы Лидиягъа берилген эди. Ол, бу ишни бардыруугъа къыйын салгъан хар адамгъа да ырызлыгъын билдирип, белгили фольклорчула Къудайланы Мухтарны бла Тау-мыраланы Далхатны къол жазмаларындан жарашдырылгъан эм кёп болмай басмадан чыкыгъан китапларын саугъагъа бергенди.

– Миллет хазнабызны алтын къобурчегидиле бла. Бу китапланы маданият эм билим беруу учреж-

данияларыбызгъа юлеширкибиз эки республикада да. Быланы уа университетни библиотекасына беребиз, – деп, аланы Ёзден улуну саугъалагъанды.

Дагъыда аллай китаплагъа бу башламчылыкъда билеклик этген адамла бла жамауат организацияла да тийишли болгъандыла.

Ызы бла къарачай-малкъар назмучуланы тизгинлерин университетни студентери Къобанланы Джамиля бла Каракетланы Тамара окугъандыла. Белгили жырчы Ёзденланы Камал а къарачай-малкъар халкъ жырлары эжиу бла айтханды.

Андан сора битеу къонакъла университетни китапханасына кёчюп, кёрмючню эсеплерин чыгаргъандыла эм мындан ары къаллай ишле тамамларгъа кереклисин белгилегендиле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Жокълау

ТЕАТР КЪАРАУЧУЛАГЪА ЖАНГЫ САУГЪА

Бу кюнледе Нальчикде Къырал музыка театргъа Санкт-Петербургда Жаш къараучуланы А.А. Брянцев атлы театрыны артистлери келгендиле. Ала Россейни Маданият министрствосуну Росконцерт атлы федерал культура бригитиюну регионла араларында «Уллу гастроль» деген проектине кёре тапхандыла бери жол.

Башында айтылгъан проектни чеклеринде петербургчу актёрла Нальчикге тёрт спектакль келтиргендиле: «Тас болгъан заманын юсюнден жомакъ», Петсон бла Финдусну жангы сейр ишлери», «Къыш жомакъ» эмда «Къызылсуу желпекле».

Алагъа аталып, республиканы Къырал музыка театрында пресс-конференция ётгенди. Аны ишине къонакъладан Жаш къараучуланы А.А. Брянцев атлы театрыны директоруну орунбасары Анна Сулова, ол театрыны актёрлары Россейни сыйлы артисти Сергей Шелгунову бла Анна Мигицко, бизни жаныбыздан да Къабарты-Малкъарны маданият министрини орунбасары Къарчаланы Аминат, Къырал музыка театрыны баш хормейстери Зарета Дзуганова эмда газетледе, радиода, телевиденияда ишленген журналистле къатышхандыла.

Жыйылынуу ишин Къарчаланы Аминат ачханды. «Россейни Маданият министрствосу, театрлагъа энчи эс бёлюп, бу проектни къурагъанды. Аны хайырындан жоюзле бла жер-жерли театрланы актёрларына фахмуларын къыралны къалайында да кёргозтор онг чыкыгъанды. Алай бла биз бу кюнледе Нальчикде къыралны бек эрттеги театрларындан бирини оюнарланы къараргъа боллукъбуз. Ол республиканы театр къараучуларына уллу саугъады», – дегенди ол.

Ызы бла Аминат Хадисовна жыйылгъанлары къонакъла бла танышдыргъанды, ала келтирген оюнла бла шагъырей этгенди. Аны бла бирге бу кюнледе бизни Къырал музыка театрыбызны актёрларыны Санкт-Петербургда А.А. Брянцев атлы театрга гастрольлары баргъанларын да чертгенди.

Къабарты-Малкъардан баргъан актёрла петербургчулагъа «Аршин мал Алан» атлы

музыка комедияны, «Эдит Пиаф» деген драмалы опереттаны бла «Ачемезни тамаша сыбызгъысы», «Чыгъа келген кюннге жыр» деген балет оюнланы элтгендиле. Къонакъла жыйылгъанлары сорууларына жууап этгендиле. Ала, оюнланы кёргозгюнчю окуна, спектакльге уа 5-8 октябрьде барлыкъдыла, Нальчикни, аны адамларын жаратханларын, бу театр шахар болгъанын белгилегендиле.

Анна Сулова Жаш къараучуланы А.А. Брянцев атлы театрыны тарыхындан къысха айтханды. «Бизни театрыбыз 1922 жылда ачылгъаны себепли, Россейни бек эртегили театрларына саналады. Былтыр анга жюз жыл болгъанды. Театр аны ачхан режиссёрну, СССР-ни халкъ артисти А.А.Брянцевни атын жюриютеди. Бизни театрыбыз башхалагъа ушамайды. Аны оюнарларына уллула, гитчеле да жюриюдиоле. Бир кере къарап, аны бла тохтап къалмай, къайтып-къайтып да келедиле.

Жыл сайын жангъдан-жангы проектлени кийиребиз жашауугъа. Аладан бири, «Бизни заманын жигити» деген, жыл сайын да барады. Тюрлю-тюрлю халкъла аралы фестивалыла да боладыла театрда, – дегенди ол. – Театрда бирге ишлегенле керти актёрладыла, ишлерине берилгенле. Ол себепден келип-кетип тургъан тёре жожду бизде. Репертуарыбызны къыйын болгъанына, ишибиз къыстау баргъанына

да къарамай, биз хар заманда да биргебиз. Адамны тюрлю-тюрлю кезиуе болады, къыйынлыкъда, къууанчда да биз бир бирибизге билеклик этебиз. Труппагъа бир келген кетип къалалмайды».

Сергей Алексеевич Шелгунов а: «Ма бусагъатлада, мында бола тургъанча, Санкт-Петербургда да-Интерфакс» атлы жагылыкъла агентствода бизни Музыка театрыбызны актёрлары пресс-конференция бардыра турдыла», – деп белгилегенди. Ызы бла ол ала бери келтирген оюнланы нолеринден айтханды эм аланы спектакльери нальчикки къараучуланы ырыз этерле деген оюмун билдиргенди.

Ол, журналистлени сорууларына жууап эте: «Таматаладан эсе сабийлеге ойнагъан къыйынды. Нек дегенде, уллу адамны нызам дегенча бир зат тыйса да оюн баргъанда, сабийге уа кёргени сейир болмаса, аны жеринде тутхан, сахнагъа къаратхан да къыйынды. Аны бла бирге сабий бегирек сезеди кертини бла ётюрюкню арасын, ойнап къутулдум дегенча шарт ётмейди ала бла. Мени оюмума кёре, сабийлеге ойнагъан актёр не тюрлю репертуарда да, не тюрлю рольну да ойнайлыкъды», – дегенди.

Дагъыда ол: «Биз быллай «Уллу гастроль» проекте кёре айлангъанлы юч жыл болады. Кертиди, Россейни кёп регионларында болгъанбыз, бери уа биринчи

кере келебиз. Нальчикде угъай, Кавказда окуна биринчи кере болабыз», – дегенди.

Гитче къараучула ырызлыкъларын бизге не бла кёргозтедиле деген соруугъа къонакъланы хар бири кесича жууап этгенди: голле келтиредиле, хуржунундан конфет чыгырып сыйлагъанла, къатапа иллуларын бергенле да боладыла.

«Бир жолда оюндан сора бир сабий манга иллу-чугъун берген эди, – деп эсгергенди Анна Мигицко. – Ол аны оюн баргъанда сау сагъатны къолунда тутуп тургъан болур эди – иллу аны жыйылуу сакълап эди. Ол шарт манга илхам бергенин анылай болуруз. Бирде сахнада нёгериме бир тёрт-беш жыллыкъ жомакъ бешсомлукъ капекни берген эди. Ол уллу багъады сахначылагъа».

Анна Сулова уа: «Бизни театрда мияла тюрлюне сакъландыла къараучуларыбызны ишлери – оюнланы жигитлерин ала желимден, къагъытдан башлап, кёп тюрлю затдан ишлейдиле. Сора бизге келтиредиле. Андан уллу ырызлыкъ къайда?» – дегенди.

Тамата къараучуланы сагъынын, ол дагъыда: «Хар ким да кеси бир зат, излеп келеди театргъа, бизни борчубуз а – къараучуланы сезимлерин уятууду. «Къызылсуу желпекле» деген спектакльни премьерасына анга музыка жазгъан композитор Максим Дунаевский келген эди. Ол, оюнубузну асыры жаратхандан, экинчи, башха артистле ойнагъан оюннга да къалгъан эди», – деп эсгергенди. «Ол спектакль бизде башха тюрлю салынгъанды, – деп къошханды Сергей Шелгунов. – Киносуну ушамайды оюн, алай а анга сыйоуп къарайдыла».

Анна Мигицко айтханнга кёре, сабийле къайда да бирчадыла. «Биз уллу, кёп миллетли шахарлада, быллай гитче шахарлада да болабыз. Асламында сабийле кёз къакъмай, солуп алмай къарайдыла оюнга бизде. Сёз ючюн, къытайлы сабийиле уа кеси оюмларын олтургъан жерлеринден къычырып айтдыла. Ол жаны бла бизникле нызамлыдыла», – дегенди.

Аны бла бирге къонакъла да, бизни театрланы режиссёрлары, актёрларына, жаш адамлагъа сейир болуруз, иги спектакльле салыр ючюн, иги пьесала сакълагъанлары, излегенлерин билдиргендиле.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Тукьум жыйылыуы

Тукьум жыйылыуаны бардыруу төре башланганлы иги кесек болады. Ала ёсюп келген төлюге бютюн магъ-аналыдыла, аламант жашау дерсиде. Алагда кытышханла бир бирлерин иги таньргъа онг тапхандан сора да, ата-бабаларыны, тукьумну тарыхындан кеп зат биледиле, жигер, фэхмулу эмда жетишимли адамларын хурметлейдиле. Ол затланы бу кюнледе Акъ-Сууну «Жюрек кёл» деген жеринде бардырылган Махийланы жыйылыуларында да кёрдюк.

«Жюрек кёлню» кьатында жарыкь ауазла, кьобуз тартыула

Кьалын агъач бла кьуршоуланган жашил тала, бир жанында кийик бапшула жюэоп айланган, жюреке ушаган кёл - бутийреин бошдан сайламагъандыла бу төбешуно кьурагъанла. Ол Махийланы Музафарны жериде.

Узун чатырлары ичлеринде берекет столла тизгин салынгандыла. Омакь кийинген сабийле, абаданла да сукьылып кьарайдыла тукьум тамганы бла Минги тауну суратлары бла байракьга. Кюн да ала ючюн тийгенчады... Тегерекде-башда ариулукь жюреке хошлукь береди. Эр кишиле, малла союп, кими шимлик эте, кими кьазан аса, кьазатат этип кюрешедиле. Жашла, кьызыла да хант столланы артарында олтурадыла, арлакьда энчи чатырда уа - тау адетче, огурулу кьартла - тукьум таматала. Ала бир бирлерин тансыкьлайдыла, эрте заманлыны эсге тошкоредиле.

Сабийлени да кьуанчларыны чеги жокьду. Спортну сойгенлеге да онг барды усталыкьларын кёрпозторге. Бир жапманы тюбюнде уа Махийланы Хусей ишлеген затладан сейир кёрмюч да жарашдырылганды. Ары келгенле бёрюно, айыуну, башха жьртхъч жаныуарланы бла кьанатлыланы кьолдан уста болган Хусей хазырлагъан гинжилерин кёрдиле.

Жыйылыу ауушхан жууукьлагъа бла акьулагда дууа тутуудан башланганды. Ызы бла тукьум тамата - Махийланы Токаш - сёлешгенди. Ол келгенлени алгъышлагъанды эмда бу огурулу ишни кьурагъанлагъа ыспас этгенди. Быллай жыйылыуаны мындан ары да бардырырга кереклисин белгилегенди. «Быллай төбешуле бир бирни таньргъа, керек заманда бир бирге болушлукьга келирге, билеклик этерге да онг береди-ле», - дегенди.

Кьайсы тукьум да кесини ахшы, огурулу адамлары бла ёхтемленеди. Махийланы араларында да белгиле врачла, кьурулушчула, устазла, педагогика, алимле, аскер кьулукьчула да асламдыла. Бююнлюкде энчи аскер операцияга кьатыша, жанларын, кьанларын да аямай Россей Федерацияны жалынчакьсылыгынын кьорулагъан жашла да кёлдөле.

Сёз ючюн, элде орамладан бирине аты аталган Беппону жашы Георгий. Улуу Ата журт урушха тири кьатышханды, Ата журт урушун ордени, кеп майддала бла да сауь-

аланганды. «Акь-Суу» совхозда ишлегенди, урууну ветераны эди.

Махийладан Зейтуну жашы Валера юридический илмуланы кандидатды, Мухтарны жашы Ахмат Ингушетияны, Кьабарты-Малкьарны да сыйлы артистиди, «Балкария» ансамбльни солисти болуп тургъанды, бусагъатда анда кьызылары Мариям бла Зукура төпсөйдиле. Хажки-Муссанны жашы Абдулла Нальчикде бийик вольту аппаратла чыгаргъан заводун баш директору, Хамангерияны кьызы Людмила Нальчикде илму-излем институтун директоруну орунбасарыды, филология илмуланы кандидатды.

Махийланы Заур кеп жылланы ГИБДД-ни таматасыны орунбасары болуп ишлегенди, бусагъатда ГИПСЕЛ-де транспорт жаны бла инженерди, кеси да бизни бла кеп жылланы

ишлеген Аминни жашыды. Давлетгерияны жашы Руслан «Мир» телекомпанияны баш оператору. Аны агьгы басмагъан республикада бир эл, шахар неда бир белгиле жер кьалмагъанды. Ол тарых магъаналы кеп документли фильмлени алгъанды.

Адилгерияны жашы Тахир «Долинск», ызы бла Ташлы-Талада «Кавказны тангары» туризм базалага башчылыкь этип тургъанды, аны кьызы Азиза Нальчикде диализ араны бёлюмюно таматасыды. Магомедни кьызы Римма Акъ-Сууда амбулаторияны таматасыды, бийик категориялы врачды. Республиканы Т.Мальбахов атлы баш китапханасында кеп жылланы ишлеген Тауланы кьызы Азизаны да кёлле танийдыла.

Бу тукьумда дагыда бет жарыкьлы урунган, хунерликлери, усталыкьлары бла

да ёхтемленирча жашла бла кьызыла дагыда бардыла. Аланы араларында экономика департаментни баш специалисти Шахьманны кьызы Маринаны, кеплеге эс тапдыргъан предприниматель Махийланы Юсопню жашы Музафарны, аны жашларын - спортну карате тюрлюсюнден республиканы, Юг Федерал округну да чемпионлары Азаматны бла Амашны, дагыда Хажки-Муссанны жашы Абдулу, Ханасфияны жашы Харунну эмда кеп башхаланы белгилеп айтырга боллукьду.

Ол күн юч жюзге жууукь адам жыйылганды. Бир бирни таньмагъанла таньшдыла, эртеден бери кёршюмегенле тансыкьларын алдыла, кеп алгъышла, насийхат сёзле да айтылдыла. Жашла, кьызыла, порен туруп, тепседиле, ойнадыла, кюлдөле. Аны уа не багъасы барды!

Артра уа барысы да бирге, башха-башха да суратха тошдөле. Кьартла, жашла да бу ишни кьурагъанлагъа дагыда жюрек ыразылыкьларын билдирдиле, ыспас этдиле. Быллай төбешулене мындан ары да бардыра турурга оюлашдыла. Ала жууукьлукьну, шукьлукьну, биригиулюкьно да андан ары кючлендиррге себеплик этгенлерин чертдиле. Тукьум тизмеге бир тюрлю сылтау бла тошме кьонгъанлары атлары да жазылдыла. Ол күн ол тизме бютюн узун болгъанды.

Абаданла юйлерине, малларына кьарар-кьа ашыкьган эселе да, жаш адамлары, кертиклери келмей, дагыда иги кесек заманны мычыдыла. Тегерекде кьудуретте сукьылып: «Биз бери дагыда бек сойюп кьайтырыкь эдик», - дей эдиле ала. Керти окуьна, «Жюрек кёлню» тийреси жаннетте ушайды. Мында кьайгыларын чачыладыла, жарыкь сагьышла, ахшы умутла акьылынгы бийлейдиле. Ол күн ары келгенле хар бири да кесине жубанч тапханды, таза хауа бла солуп, зауукьлукь алгъанды.

Белгиле жьрчыбыз Созайланы Нату бла кьобузчу Османланы Назифа да ары келгенлени ариу ауазлары, кьобуз тартыулары бла кьууандырдыла, кёллери кётордөле. Махийлары Холаман адамлары аз сёлешип, кеп ишлеген, кишиликлери бла да атларын айтыргъан, адет-кьылыкьны кьаты тутхан, жюртотген «эр аякь» деп айтыргъан Тотур деген жерден чыкьгандыла, анга тийишли болуп да келдөле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Окьутуу

Суралгъан усталыкьлагъа тюшюндюредиле

Кьабарты-Малкьар кьырал университетни башха-башха усталыкьлага юйретген ызларында окьугъан эки жюз жаш адам бу кюнледе «Я программист» курслагъа кири ючюн тестледен кьуралган сынауаны бергендиде. Сагьынган курс - ол ИТ-компанияны билим беруу проектиди. Кеси да видеокараула системага деп кьуралгъанланы санында Россейде эм даражалыга, кьыйынга да тергелдиде.

ИТ-компанияны Нальчикдеги бёлюму КьМКьУ бла он жылдан бери байламлыкь жюртотуп келеди. Нек дегенде анда ишлер ючюн, биринчиден, программист керекиде. Окьуу юй а кесини жанындан эм алгъа аны бошагъанланы иш бла жалчытылынганларына кьайгырады.

Студентлеге «Я программист» курслада окьуу хахьсыз боллукьду. Ала кеслерини сайлагъан усталыкьларына кёре бардырылган дерследен сора ыйыкьны ичинде анга эки кере барлыкьдыла. Окьутууну программасы юч жылга созулукьду. Анча заманга уа жаш адамла усталыкьны жашырынлыкьларына тошоналыкьдыла эмда ИТ-де программист болуп ишлеп да башалыкьдыла. «Сайлауларына кёре окьууларына да зоран тошмөйдү, аны бла бирге уа кьошакь билим алыу халда ала программированьга юйренедиле», - дейдиле компанияны келечилери.

Студентлени арасында уа «Я программист» окьуй тургъанлай окуьна сагьынган компанияда ишлеп башлагъанла

да бардыла. Эм алгъадан программистле болмасала да, нек дегенде ол бу жаны бла эм кьыйын усталыкьга саналады, ала сайтланы хазырлау, проектлени кьурау, ПО тестлени жарашдыруу дегенча бёлюмде урунуп тебирейдиле. Курсланы бошагъанлардан сора уа, аллай жашла бла кьызыла кьыйын ишни тамамлагъан бёлюмге кёчерге онг табарыкьдыла.

Нек дегенде «Я программист» ала ИТ-бёлюмлени барысында да хайырланьга боллукь мурдорлу билими алдыла эмда усталыкьга практиканы юсю бла тошонедиле. Задачаны тамамлагъанлай, алгоритмле кьурагъанлай турадыла, дагыда хар дерсе кодла жаздыла. Тюрлю-тюрлю эмда стандартлага келишмеген задачаланы кьалай тынч этерге боллукьну, сагьыш этерге юйренедиле, оюмларын, эслерин айнадыла. Компанияны келечилери черттенге кёре уа, ала ИТ-вакансияларына эм алгъа «Я программист» курсланы тауасханланы неда анда алыкьа окьуй тургъанланы алырга дейдиле.

Андан тышында да, сагьынган курсланы кьурагъанла

студентлеге башха онганы барлыкьларын билдиргендиде. Сёз ючюн, КьМКьУ-ну төртюнчю эмда алтынчы курсларны жюрюгенле, «Я программист» билим алмай эселе да, алага «Кьоркьуусулукь» системаланы проектерин жарашдыруу» деген кьысха программага кёре юйренирге амал барды. Ол кеси да инженер-кьурулуш усталыкьлага окьугъанлагъа бютюндө тап келиширдики.

Нек дегенде ала окьуу юйде автоматизацияланган проектлени кьурау бла байламлы системалага тошюнгендиде эмда ол жаны бла анылаулары барды. Алай эсе да, башха усталыкьны алганла ИТ-бёлюмде ишлерге, ол затха юйренирге сие эселе, ала да курслага жюрюрге эркиндиле. «Кьоркьуусулукь» системаланы проектерин жарашдыруу» - ол бююнлюкде суралган, керекли да усталыкьды. Шёндю хар жаны мекам бла предприятие кьоркьуусулукь система бла жалчытынадыла. Системаны уа проектни хазырламай кьурагъа болмазлыгы баямды.

Курсланы проектлени жарашдырууга тошюндогъан бёлюмю башчысы Евгений Зеров бардырыкьды. Тестлени берип, окьууга кирген жашла бла кьызыла уа февральда ИТ-компанияны Нальчикде бёлюмде практикага жюрюрюкдөле.

ТРАМЛАНЫ Зукура.

Маданият хазнабыз

Акъ жугътур

МАЛКЪАР ХАЛКЪ ЖОМАКЪ

Эртте-эртте, бек сансыз-санаусуз заманлада, Минги тауну башы айыры болмаганды. Юсюнде да, бусагъатдача, къанга бузла жылтырамагандыла.

Минги тау асыры бийик болгандан, аны тѣппеси кѣкге тирелип турады. Ол себепден камсык жулдузчукъла, учуп келип, аны тѣгерегинде бугъмуч ойнарга сойгендиле. Терен чатлагъа тюшюп, аланы ичинде гинасууча жылтырап баргъан кирсиз тау суулада жууууп тургандыла.

Минги тауну тюз тѣппесинде, мазаллы билеу къаяны тюбюнде, бир жашил дуппурчукъ болганды. Алайдан узакъ болмай да къая тюбюнден, жиялумукъча, кирсиз къара суучукъ чыгъып турганды. Къара сууну къатында, аузун ѳзеннге айландырып тургъан къошун жартыча, тѣгерек, сыйдам дорбунда, тюгюне чал уруп бошап, чыммакъ агъаргъан къарт жугътур юйдегиси бла бирге жашаганды.

Эчки улакълары бла деппанда отлай тургъан заманда, жютю мюйюзлю, жютю кѣзлю, ѳтгюр жюрекли ата жугътур ышангылы къалауур болуп турганды.

Кюнлени биринде, жугътур сюрюу деппанда отлай тургъанлай, кѣкню къара булутла жабып, жауун жаууп башлаганды. Тауда жауун кѣнге бармаса да, жугътур юйдегисин дорбун ичине жыйганды. Кѣп турмай, жауун тохтап, кѣк жангыдан чууакъ болганды.

Дорбунна къысылып, эригип тургъан улакъчыкъла, бу шошлукъну кѣрюп, тышына чыгаргъа кюрешгендиле. Была дорбундан чыгар-чыкъмаз, неден эсе да къоркъуп, юркую, ары-бери секирип башлагандыла.

«Не болду былагъа?» – деп, къарт жугътур сескекли болганды.

«Кѣремесе, майна, не эсе да бир мазаллы акъ зат бизни таба келе турады, – дегендиле улакъла.

Акъ Жугътур эрлай дорбундан чыкъганды. Кертиси да, тюз Минги тауну кюн чыкъган чынындан бир жылтырауукъ акъ къыппа была таба тѣнгѣреп келе эди. Акъ Жугътурну къыйгъы бийлегенди. «Ярабий, бу мазаллы акъ къыппа не зат

болуп чыкъды?» – деп, сагъышлы болганды.

«Эй, жигитле, бизни журтубузгъа жау кирип келеди, сермешиуге хазырлангызы!» – деп буюрганды ол. – Эм алгъа урушха мен кесим кирликме. Ёлгеним болса, жауун аллына сиз чыгарсыз!»

Олсагъат Акъ Жугътур мюйюзлерин билеп башлаганды. Мюйюзлери жютю болгъанлай, деппаннга чыгъып, аякълары бла жерни къазып тебирегенди. Ууакъ ташла, аны аякъ тюбюнден чартлап, окъ жюзгенча, тѣрт жанына чачылып, узакъ жары тюшгендиле. Жугътурну бурун тюбюнден чыкъгъан тылпыу туман болуп жайылганды. Сора Акъ Жугътур, тобукъланып, башын энише буруп, мюйюзлерин да аллына айландырып, секирип туруп, жаугъа мыллыгын атханды. Мазаллы жютю мюйюзлери бла ол келе тургъан акъ къыппаны сермегенди. Олсагъат къыппа эки жарылганды. Къыппаны бир жартысы улча, кѣкге чыгъып кетгенди. Башха жартысы уа, чыгъа барып, ызына тюше келип, тюз да Минги тауну тѣппесине урганды. Олсагъат пелиун тауну тѣппеси ортасындан жарылып, тау эки башлы болганды.

Тежеу

Алгъыш дегенинз тилекди, иги тилек

Дуняда адамлагъа иги тилек этгенден сыйлы уа не барды! Алгъыш, тилек эте билген адамларыбыз кѣпдюле. Бизни эм фахмулу поэт жашларыбыздан бири Мокъаланы Магомет да алагъа уста болганды. Бююн аны халкъыбызны къууанларындан биринде айтхан алгъышларын басмалайбыз.

«Жашил чапыракълы тереклеге, жангы кырдыкга, азат къанатлыланы къанат къакъгъанларына, сабийлени жарыкъ ышаргъанларына, кѣкню сейир чууакълыгъына, жерни да ариу къууатына, огурлулугъуна къарай, къууана, айтылгъан алгъышлары толгъанларын кѣзюбюз бла кѣрейик. Кѣкде жулдузлача, жерде кырдыклача, барыбызны да къууанчыбыз кѣп болсун! Бир инсанны да ичер сууу замансыз таркъамасын, татар гыржыны азаймасын!»

Биз, таулула, Аллахы, дини болгъан халкъыбыз. Гыржындан эсирип, адамсызлыкъ этгенлеге, аллайла уа, не медет, бардыла, аллахсызлагъа, динсизлеге ушамайыкъ. Аллахы, дини болгъан – намысы, бети болгъаннга тенгди. Барыбызны намысыбыз да дуня къарамында, акъбаш тауларыбызча, тазалай, бийиклей къалсын. Кѣп ахшы умутубуз толуп, адамланы бетлерин, жюреклерин сѳнгѣмес насып, кетмез къууанч жарытханлай турсунла!

Тауладан суула келгенча, ашыгъып келсин игилик элибизге, жерибизге, хар таулугъа да! Шууудалп жетген жауунлача, хар арбазгъа, хар юйге къууанч хапар жетсин да, хар босагъаны огурлулукъ жокъласын!

Сабийле сау-зсен ѳсе, бахчаларыбыз, сабанларыбыз бек битсинле. Къартларыбыз къартлыкъларын, ауругъанларын-сызлагъанларын унутурча, жашларыбыз, къызларыбыз сау дунягъа махтау бла айтылырча, бир улуу зауукълукъ келсин бизге, улуу эркинлик. Кесибиз да билмѳй тургъанлай келсин ол, кече чарсын кери ыхтырып, тау таракъллагъа элпек жайылыучу танг жарыгъы киби. Къара булутланы жырып, жарыта, жылыта, бетибизге, жолубузгъа тийиучю кюн къууатынлай келсин!

Иги сѳзню, кертисѳзню къатлагъан айып тюйюлдю деп, бурундан бери акъсакъл къартларыбыз айтыучулай да айттайым. Элперибизге, юйле-рибизге къыйынлыкъ жетмесин, хант къангаларыбыздан бѳрекет кетмесин, сыйгенлерибиз сюерча, сыйменлерибиз сукъланырча, жашауубуз алай къурала барсын!

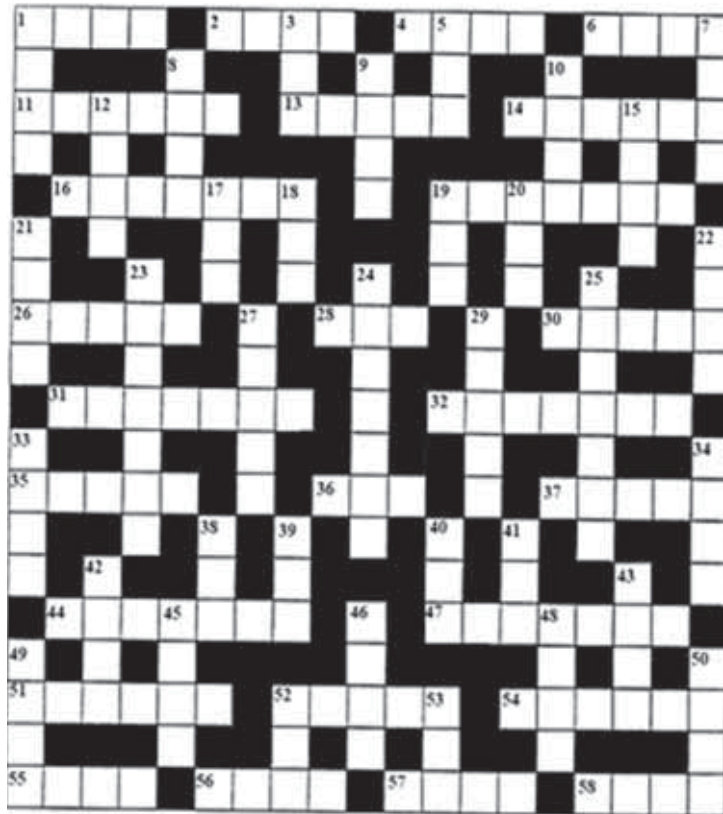
Жашларыбыз, къызларыбыз жашауларындан къууана, сыйгенлерин тапсынла. Хар тюз адам, эсде-буда болмай тургъанлай, игиликте тубесин да, тюзлюгюне жолукъсун! Къууанч къазанла къыйнай, хар юйде, хар арбазда жыр айтылсын, той этилсин. Келген келин огъур аякълы болсун. Келген юйюне, жууукъгъа-тенгнге, тийреге да, чын минчакълый, сыйлы, ариу кѳрнѳсюн. Ийнеклерибиз сюлю, къойларыбыз этили, тюклю болсунла. Чѳлек сютден толгъан киби, хар адамыбызны жюреги огурлулукъдан, дуня ырахматындан толсун!

Эшиклерибиз дайым къууанчча ачылсынла! Жашауну ауурлугъу не уллу, къатыш-къутушлукъ не кѳп эсе да, таукелигибизни тас этмейик! Бизни аппаларыбыз, аталарыбыз алай эте келгендиле къыйын сагъатда. Кишил квъасындады бийик умутубузну асыл къушуну уясы. Аны сокъур туман тумаламазын, анга буз жаумазын, аны жел чачмазын тилейик Аллахдан, къадардан да. Бу бийик жерибизде, бу сыйлы жерибизде барыбызны да жашар кюнюбюз кѳп болсун! Ахшы умутладан тюнгюлмей, не заманда да адамлай къалайыкъ!..»

СѢЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Аман хансны кетериучю. 2. Агъач терек. 4. Тютюн аны бла чыгъады. 6. Кертис болгъан зат. 11. Багълалы таш. 13. Бир тюрюу къыйын болумда табылган амал. 14. Тайчыкъны анасы. 16. Жолгъа чыгыу. 19. Улуу къол – асыу, ол а жарсыуду дейдиле. 26. Жауда бишген гыржын зат. 28. Эртте бал туз болмаганды, таулула аны хайырлангандыла. 30. Барыуун киши тыялмагъан зат. 31. Отоуну, затны жасау. 32. Къаты, хатер эте билмеген адам. 35. Адамны бек магъаналы аты. 36. Суу боюнунда «жилыуукъ» терек. 37. Суу юйлеге аны бла келеди. 44. Уучу чабырла. 47. Босагъа. 51. Арт кюннге къоюу. 52. Муслиманла табынган жер. 54. Къонакъбайны баш иши. 55. Аскер машина. 56. От кесекчик. 57. Кырачайда уллу эл. 58. Мияла адыр.

ѲРЕСИНЕ: 1. Кыш улоу. 3. Грециягъа таулула алай айтадыла. 5. Оюлгъан бийик жерни къыйыры. 7. Тюз жер. 8. Эрттегили эр киши сауут. 9. Жаны болгъанни бек акъыллысы. 10. Сабий дауур. 12. Бѳчекчикле бла баргъан оюн. 15. Налны жери. 17. Суу къыямада жанланы сакълангъан фыйгамбар. 18. Бетлилик. 19. Саулай къууруулгъан кюй эт. 20. Тырнакъ бояу. 21. Ол жаяу тюйюлдю. 22. Таш буруу. 23. Кийик къанатлы. 24. Саргълтыучу ауруу. 25. Ингир къарангылыкъ. 27. Хораз. 29. Атылуучу затлагъа жарагъан металл. 33. Урушну бир халы. 34. Ол тахтада битеди. 38. Топуракъ букъу. 39. Аны бла келеди не кылыкъ да дейдиле. 40. Юйде жылыу сакълангъан адам. 41. Тилек бла барыгъа алай да айтадыла. 42. Чыбыкъ буруу. 43. Эл. 45. Сау дуня. 46. Бизни эрттегили миллетлигибиз. 48. Къыйгъы сѳз жюрекке берген сезим. 49. Бизни махтаула ата-бабабыз. 50. Самоварла чыгаргъан шахар. 52. Жерге жылыу берген планета. 53. Юйню тутуругъу.

Газетни 117-чи номеринде басмалангъан сѳзберни жууаплары:

Энине: 3. Къабан. 8. Алтыатар. 9. Зайынлыкъ. 10. Къурманлыкъ. 14. Чыган. 17. Журун. 19. Кыламан. 21. Габара. 22. Алабай. 23. Къамил. 24. Женуб. 25. Кысыхач. 28. Ауушуу. 30. Кыназир. 31. Бийле. 32. Къыпты. 35. Жантуугъан. 38. Жауурлукъ. 39. Тауушлукъ. 40. Кынлы.

Ѳресине: 1. Байрам. 2. Нарзан. 4. Аланлыкъ. 5. Отлукъ. 6. Айлыкъ. 7. Гыллыуча. 11. Арбаз. 12. Чабакъчыла. 13. Гузбалыкъ. 15. Капитан. 16. Карелия. 18. Намыс. 20. Базукъ. 26. Христиан. 27. Талыу. 29. Уютулукъ. 33. Даула. 34. Сауут. 36. Токъмакъ. 37. Устала.

Къурулуш

Тау-лыжа ызла бла ашхана

Минги тауда бююнлюкде къурулуш ишле къыстау барадыла. Лыжалда учар кезиуге эки канат эм тау-лыжа жолланы кеч къалмай хазырлар ючюн, бригадала эки сменге ишлейдиле.

Канат жол башланган жерде уллу сервис ара боллукду, анда къутхаруучула, медикле бла канат жолланы чурумсуз ишлеулерине

къараган адамла турлукдула. Анда дагыда терезелеринден ариу табийгъат кёрюннген ашхана да боллукду, алай ол хайырланууга кечирек берилликди, деп билдирдиле республиканы Курортла эм туризм министерствосундан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Устала

Махмутну бешиклери

бизни агъачдан этмеген заты жокъду – бешик, ундурокъ, стол, шинтик.

– 1969 жылда аскерден къуллукъ этип къайтхандан сора, школда къол усталыкъга юйрете, дерсле берип башладым, – дейди Махмут, станокда столну агъы боллукъ къанганы жонаргъа хазырлай. – Ол усталыкъ бла кеп ишлерге тюшмеди, турбазага кечдюм. Республикада туризмни айнытыуга 35 жылны жоралаганма. Солурга келгенле азыип башлагъандан сора пенсияга чыкъдым.

Гюзю улуны бешиклеринден сора да, эплилени кебюсюню юйлеринде столланы, шинтиклене эслерге боллукду. «Махмутну тепсисини юсюне бир ашарыкъ сал! Ол Гюзю улуны бешигиндегин бир эче! Махмутну шинтиклерин чыгъар, къонакъланы олтурма къой!» Хар юйде да устаны атын былай сагъынганлай турганларына кесибиз да шагъат болдукъ. Хар къонакъ, абадан, той, къурманлыкъ болган юйде атынгы иги бла сагъынганлай тура эселе, андан уллу насып къайда. Устаны къол ызын, ол салган накъышланы ташлы талачылдан сора да кепле танылдыла.

Дюгерден алада жюриген бешикни этрин тилеп да келгендиле. Махмут къоншу

республикадан келгенлени излемлерин тамам этгенди. Алай бла башха миллетлени культуларарына юйрене, байыкълана, кеп жангы затны агълай барады. Шендю интернетни хайырындан башха агъач усталаны ишлери бла шагырей болур онгла чыкъгандыла. Гюзю улу юйренирге бир да ыйлыкмайды, аны хайырындан этген затлары бютюн ариу бола барадыла. Бозу, клей болсун, кюнден-кюннге жангылары чыгъады. Къаллайын хайырланса тап боллугун да ол интернетде табады. Алай бла этилген столну, шинтикни, ундурокъну кеп заманы хайырланууга боллугун агълагъанладан заказла кепдоле. Устаны ишлеген затларын Москвадан келип да аладыла.

Эплиле ишсиз бир заманда да турмагъандыла. Гюзюланы Махмутча, арбазында станокла салып, агъачдан ариу затла этгенле алай бла кеслерине, башхалага да иш къурайдыла. Жаш адамла устандан юйренирге сыймегенлерине уа Махмут бек жарыйды.

Биреуге стол этип бошаргъа башхасы ундурокъ ишлерин тилей келеди. Алай бла Гюзю улуны кесини солурга заманы ахырысы бла жокъду. Заказны айтхан кюнюне хазыр этер ючюн, кюнню халына да къарамай, станокларына «от алдыргъанлай» турады. Махмут, сен ишлеген аберилени хайырланганларында адамла айтхан ариу алгышладан юлюшлю болганлай тур.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Ташлы-Таланы сабий садыны экиайлыкъдан башлап жыллары толгунчула жюриген «Бусинки» къауум турган отуода эки бешикде сабийчикле жукалап турганларына эс бурдум. Энди элде быллай къагъанакъланы аналары бери бергенлерине, сора бир устаны къол ызы биллинген бешикле эдиле сейрге къалдырган.

Алай бла билдик элде бешикле этген уста болгъанын. Ол да эрттеден бери танышыбыз Гюзюланы Махмут болуп чыкъды. Элни къыйырында «Зори Кавказа» турбазада ишлеп турган тенги-

Шендюю амалла

Былымда – терк ишлеген Интернет

«Ростелеком» компания оптика ызларын Былымга бла Куба элге жетдиргенди. Энди терк ишлеген интернетни алада да хайырланууга боллукду, деп билдиргендиле компанияны пресс-службасындан.

Бу ишни этерча Элбрус эмда Басхан районлада 40 километрдан артыкъ оптика кабель созаргъа тюшгенди. Аны хайырындан жангы сетге (200 Мбит) минг бла жарым абонент къошулурга боллукдула.

«Оптика инфраструктура анынытыуга компаниада уллу магъана бериледи. Сетьлени ишлеу къуру шахарлада угъай, элдеде

да барады. Элбрус районну аслам жерлери тау тикле болгъаны ючюн аз-маз къыйналыргъа да тюшгенди. Къалай-алай болса да, цифралы связаны магъанасын адамла, туристле да аны излегенлерин агълап, биз мадар этгенбиз», - дегенди «Ростелекомну» Къабарты-Малкъарда бёлюмюню башчысы Залим Хутов.

Хар юйге да энчи ыз барлыкды. Анга къошулган абонентле цифралы сервислени (Wink мультимедиа платформа, видеоэкрану, телефон, интернет) эм бийик качествоула бла хайырланалыкъдыла. «Алгын заманлада ин-

тернет асыры осал ишлегени ючюн, жангылыкъла окугъан окуяна къыйын эди. Энди уа къаллай информацияны сыйсенг да терк табаллыкъса, «Госуслуги» порталны, интернет-токенлени да женгил хайырланалыкъса. Интернет бегирек да студент жашха окууда керекди. Бек къуанганбыз бу амал бери жетгенине», - дегенди былымчы тишиуры Тилланы Ариужан.

Компаниада айтханларына кере, республикада абонентле асламысында интернет бла бирге Wink сервисини да къошадыла. Аны уа неси игиди десегиз, телевидениясы эмда онлайн-кинотеатры барды. Шендю анда 80 минг чаклы кинофильмге, сериаллага, тёрт жюз телеканалга къараргъа боллукду.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Билдирю Диктант жазаргъа чакъырадыла

Бу айны онбиринчисинде къыралны бар субъектлеринде Битеурсей экономика диктант ётерикди. Бу жол аны темасы ма быллай боллукду: «Кючлю экономика – жашаган Россия».

Акцианы Россейни эркин экономика жамауаты (ВЭО) бла экономистлени Халкъла арлы союзу (МСЗ) къурагъандыла. Бизни республикада уа ол Къабарты-Малкъар къырал аграр университетде «Экономика эм управление» факультетде 11 октябрде сагъат онбирде башлануыкъды. Вузну 409 номерли кабинетинде 9-11-чи класслары окуучулары жазарыкъдыла, 413 аудиторияда уа студентле эмда ким сыйсе да олтурурга боллукду. Башхача айтаханда, анга хар инсанды да къатышырга чакъырадыла.

Диктант онлайн халда ётерикди. Сорулары болъанла Зумакулланы Фатиматха +7 928-691-04-15 номер бла селешсинле неда f.zamakulova@yandex.ru электрон почтасына жазсынла.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Шеф-редактор
ТЕКУЛАНЫ Хауа

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редактор),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикте кере 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Улбашланы Мурат - дежурный редактор, Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Бийчеккуланы Жаннети (1,2,3,4-чю бетле), Зезаланы Лида (9,10,11,12-чи бетле) – корректорла.

Тиражы 1438 экз. Заказ № 2186
Багъасы эркинди.

Жарсыу

Эсибизде жарыкъ кёллю
огъурлу адамча эмда хунерли
журналистча къаллыкды

«Заман» газетни редакциясыны коллектив журналистиканы ветераны, адепли эмда огъурлу адам Къайгырмазланы Кёккёзню жашы Борис ёлгенине уллу бушуу этгенин билдиреди эмда аны юйюрюне, жууукларына бла ахлуларына къайгы сёз береди.

Адет-къылыкъ, адамлыкъ жаны бла да айырмалы болгъаны, кесин башхаладан ёрге кётюрмегени, тюз ниетлиги, кимге да болушурга, эс тапдырырга хазыр болганлай тургъаны ючюн Борисни коллективде барысы да бирча хурметленгендиле. Аны биргесине ишлегенле андан бир терс сёз айтп, биреуню аманлап неда сёгюп ашйтмегендиле, ол адамланы барысын да ариу кёргенди.

Хазырлагъан материаллары да тынгылыклары, кертиликлери бла да айырмалы эдиле. Жазганына не заманда да уллу къыйын салганды, не гитче шартха да эс бурганды, ол тюз болуруна итингенди, аладан хайыр чыгъарча болурун излегенди.

Къайгырмазланы Борис бизни эсибизде жарыкъ кёллю, огъурлу адамча эмда хунерли журналистча къаллыкды.

«Заман» газетни редакциясыны коллективи.

КъМР-ни Маданият министерствосуну, «КБР-Медиа» ГКУ-ну, КъМР-ни Журналистлерини союзу, «Заман», «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалэ», «Горянка», «Советская молодежь» газетлени, «Литературная Кабардино-Балкария», «Ошмахо», «Минги-Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналланы редакторларыны, «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны, «КБР-инфо» информация агентствону, «Элбрус» китап басманы коллективлери журналистиканы ветераны КЪАЙГЫРМАЗЛАНЫ Кёккёзню жашы Борис ёлгенине бушуу этгенин билдиреди эмда аны жууукларына бла ахлуларына къайгы сёз береди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru